

Gatunek pamięci zbiorowej. Rekonesans

MARTA WÓJCICKA*

<https://doi.org/10.25167/Stylistyka28.2019.6>

Pamięć zbiorowa to „zawarty w tekstach kultury zbiór wyobrażeń członków zbiorowości o jej przeszłości” (Wójcicka 2015: 68), „obrazy przeszłości aktywowane w procesie komunikacji społecznej w celu zaspokojenia kulturowych i politycznych potrzeb teraźniejszości” (Czachur 2018: 11), a właściwie potrzeb danej grupy społecznej w teraźniejszości.

O tym, że pamięć, zarówno indywidualna, jak i zbiorowa, nie jest dostępna bezpośrednio, ale poprzez znaki – w tym głównie językowe – nie trzeba przekonywać (zob. Chlebda 2012).

1. Znakowość pamięci zbiorowej

Do przeszłości nie sposób dotrzeć inaczej niż poprzez jej reprezentację wyrażoną w różnego typu znakach. Najistotniejszym medium pamięci jest język. Jak pisze Wojciech Chlebda:

Gdy więc utrzymuję, że pamięć sama w sobie – jej psychiczna zawartość – jest naszemu poznaniu niedostępna, chcę powiedzieć, że badanie pamięci jest możliwe o tyle, o ile jest badaniem języka, jakiego użyto po to, by treść pamięci uzewnętrznić, a jest skuteczne w takiej mierze, w jakiej uwzględniamy fakt, że werbalizacja może nieść z sobą (i niesie nieuchronnie) także skróty, konwencjonalizację, stereotypizację i im podobne deformacje treści wyjściowych (Chlebda 2012: 115).

* <https://orcid.org/0000-0002-9846-9776>, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, marta.wojcicka@poczta.umcs.lublin.pl

Hayden White podkreśla, że przeszłość nie istnieje w sposób niezależny od jej przedstawienia (za: Czerwiński 2015: 153). Przeszłość jest więc niedostępna bezpośrednio. Maciej Czerwiński pisze, że przeszłość można odkryć jedynie w procesie komunikacji, która „umożliwia użytkownikom kodu językowego (czy szerzej kulturowego – M. W.) przekazywanie informacji na temat faktów i stanów świata, które nie są (albo przynajmniej nie muszą być) w danej sytuacji komunikacyjnej obecne” (Czerwiński 2015: 151).

Stosując dualistyczną koncepcję znaku Ferdynanda de Saussure’a, można powiedzieć, że znak, składający się z elementów znaczącego (*signifiant*) i znaczonego (*signifié*), poprzez więź asocjacji łączy w umyśle przeszłość z jej reprezentacją (określaną w pamięcioznawstwie jako nośnik pamięci). Znaczący (*signifiant*) wywołuje więc w umyśle pewną reprezentację mentalną przeszłości, wyobrażenie o niej. Sensoryczny znaczący (*signifiant*) wywołuje/przywołuje w umyśle abstrakcyjny obraz przeszłości (*signifié*) (zob. de Saussure 1991: 90). Maciej Czerwiński przypomina i podkreśla, że „w teorii szwajcarskiego uczonego istotne jest uwypuklenie faktu, że relację pomiędzy oboma korelatami ustanawia system reguł – *langue*” (Czerwiński 2015: 149).

Znakowy charakter pamięci powoduje, że warto zwrócić uwagę na relacje przeszłość – znaki przeszłości oraz na reguły rządzące sposobami obrazowania przeszłości, wśród których znajdują się także reguły gatunkowe.

2. Zróżnicowanie stylowo-gatunkowe pamięci zbiorowej

Obraz przeszłości – dostępny za pośrednictwem znaków, wśród których najistotniejsze są znaki językowe – jest zróżnicowany stylowo i gatunkowo. Styl i gatunek stanowią formę/odlew, który kształtuje treści pamięci zbiorowej. Mimo że rola gatunku w kształtowaniu pamięci zbiorowej podkreślana jest w pracach polskich pamięcioznawców (zob. np. hasło „gatunek” w leksykonie *Modi memorandi*), to w Polsce związkowi pamięci i stylu poświęcono do tej pory jedynie dwa artykuły (Wójcicka 2012 i 2017), a gatunkom pamięci dwie prace (Wójcicka 2014 i Grochowski 2018). Należy tu także wymienić publikacje poświęcone pojedynczym gatunkom pamięci, np. memom (Wójcicka 2018).

O roli stylu w pamięci zbiorowej pisałam na łamach czasopisma „Tertium” w 2017 r. Przypomnijmy pokrótce najważniejsze wnioski:

1. Styl (komunikacyjny) stanowi **medium** pamięci, bowiem konstytuuje wizję przeszłości. W stylu bowiem zawarte jest wartościowanie przeszłości, jej wytworów i zawartego w nich obrazu świata (zob. Wójcicka 2017: 31).

2. Styl językowy jest **świadcstwem** patrzenia na przeszłość i **środkiem kreowania obrazów przeszłości**, które zawsze związane są z wartościami i aktualnymi potrzebami grupy społecznej – nosiciela pamięci zbiorowej.

3. Styl jest **świadcstwem obecności społeczności w Ja, to jest pamięci zbiorowej w przekazie jednostkowym**.

4. Styl rozumiany jako zachowanie językowe ujmować można jako **praktykę** pamięci zbiorowej (Wójcicka 2017: 39).

„Styl zawiera więc obraz przeszłości, konstytuuje nośniki pamięci zbiorowej, bierze udział w przekazywaniu pamięci komunikatywnej i kulturowej” (Wójcicka 2017: 40).

Zarówno styl, jak i gatunek mowy stanowią treść pamięci zbiorowej, bowiem jako wzorzec organizacji tekstu gatunek jest przechowywany w zasobach pamięci i podobnie jak cały język, poddany jest – pisze Wojciech Chlebda – „formującej sile werbalności”, która:

jest dwuwektorowa i działa w dwu przeciwstawnych kierunkach: „do wewnątrz” kiedy kształtuje treść (zawartość) pamięci samej w sobie (wektor dośrodkowy) oraz „na zewnątrz”, kiedy kształtująco oddziałuje na postać późniejszych relacji tej treści (wektor odśrodkowy) (Chlebda 2018: 60).

Jaką rolę w zapamiętywaniu, pamiętaniu, przypominaniu i zapominaniu odgrywa gatunek mowy?

3. Od gatunku mowy do gatunku pamięci

Termin „gatunek pamięci” – inspirowany ustaleniami Michaiła Bachtina na temat gatunków mowy – wprowadził do pamięcioznawstwa Jeffrey Olick, który zauważył, że interpretacja przeszłości zawsze kształtowana jest (a zarazem także ograniczana) przez gatunek (mowy).

Gatunek pamięci traktowany jest przez Olicka jako pewna szczególna forma pamięci (Kobielska 2010: 186). Gatunki pamięci są swoistymi „wzorami mówienia [o czymś], ustrukturuowanymi jako zespół konwencji, w ramach których lub przeciwko którym tworzone i odbierane są konkretne wypowiedzi (Olick 2008). W koncepcji Jeffreyego Olicka gatunki pamięci są historyczno-społeczno-kulturowymi **konstruktami**, które nie tylko mogą reprodukcować

pamięć w nowym kontekście, ale także fundamentalnie ją zmieniać (Olick 2008: 107). Koncepcję Olicka rozwija Astrid Erll, która zauważa, że:

gatunek i pamięć połączone są na wielu poziomach: po pierwsze, powieść historyczna, różne formy „żywego pisania” i świadectw, jak również bardziej tradycyjne, a mniej otwarcie powiązane z pamięcią gatunki, np. komedie, sielanki i romanse, mogą być uznawane za **generatory, media i produkty pamięci kulturowej**. Drugi aspekt związków gatunku i pamięci wynika z faktu, że spełnienie zasad gatunkowych wymaga **pamięci czytelników**. O istnieniu gatunku można mówić tylko wtedy, gdy autor i odbiorcy z jednej wspólnoty pamięci dzielą wiedzę o konwencjach gatunkowych (i np. podejrzewają, że sprawa morderstwa zostanie rozwiązana na końcu powieści detektywistycznej). Po trzecie, pewne gatunki, jak biografia, komedia czy tragedia, są źródłem skonwencjonalizowanych schematów gatunkowych, służących do odpowiedniego **kodowania wersji przeszłości**. Sięgamy po takie wzorce, opowiadając historię naszego życia, tak samo jak pisząc historiografię. Schematy gatunkowe nie są jednak neutralnymi magazynami, które wypełniają poszczególne wspomnienia. Wręcz przeciwnie – są obciążone określonym znaczeniem ideologicznym. Gatunki [...] **niosą za sobą konkretne wartości, normy i światopogląd** (Erll 2018: 125–126).

Konfrontując powyższe ujęcie gatunku pamięci z różnymi funkcjonującymi w językoznawstwie definicjami gatunku mowy, który to był źródłem terminu „gatunek pamięci”, można powiedzieć, że:

1. Gatunek pamięci to medium i wytwór pamięci zbiorowej, a w myśl ujęć kognitywistycznych – gatunek to punkt odniesienia i/lub punkt wyjścia określane przez Ronalda Langackera jako *baseline* (**baza**), która jest znaną, poznaną, i zapoznaną domeną doświadczenia służącą do konceptualizowania i wyrażania tego, co w doświadczeniu pojawia się jako nieznanne, niepoznane, i niezapoznane (zob. Łozowski, Wójcicka 2018: 69). Gatunek pamięci stanowi więc bazę dla wyrażania nowych doświadczeń przeszłości.

2. Gatunek pamięci odwołuje się do gatunku mowy rozumianego jako **składnik kompetencji** kulturowo-komunikacyjnej (zob. Witosz 2005: 115), który przekazywany jest i **funkcjonuje w pamięci zbiorowej**. Ujęcie to koresponduje z rozumieniem gatunku mowy jako zjawiska ulegającego nieustannym zmianom, które polegają „na wariancyjności zasad zależnie od tematyki, problematyki, funkcji artystycznych i ideowych, okresu historycznego i podporządkowanych im prądów, kierunków i szkół” (Trzynadłowski 1962: 46). Jak podkreślał Jeffrey Olick, „gatunek żyje w teraźniejszości, zawsze jednak pamięta swoją przeszłość, swój początek. Gatunek to przykład twórczej pamięci w procesie rozwoju literackiego” (Olick 2018: 461).

3. Gatunek – „kulturowo i historycznie ukształtowany [...] sposób językowego komunikowania się (i obrazu/interpretacji przeszłości), wzorzec organizacji tekstu” (zob. Gajda 1993: 245) – stanowi **kod pamięci zbiorowej**, który wytwarza obrazy przeszłości i reakcje na nie (Olick 2018: 469). W nim zakodowany jest obraz przeszłości. Ujęcie to zdaje się odwoływać do ukazywania gatunku mowy jako swoistej gramatyki (pamięci zbiorowej), **normatywnego zestroju dyrektyw** (Głowiński 1967). Gatunek jest tu porównywany do systemu językowego. Podobnie jak system językowy umożliwia formułowanie wypowiedzi. Gatunek jako utrwalony intersubiektywnie zespół wskazań, czynników i środków – powoduje określony sposób mówienia o przeszłości (Głowiński 1967: 92).

4. Gatunek pamięci to **nośnik wartości, norm i światopoglądu** grupy społecznej – a takie jego rozumienie koresponduje z ujęciem gatunku mowy jako wzorca, który zawiera nie tylko kategorie formalnojęzykowe, ale także dotyczące poznania (kognitywne) – mniej lub bardziej uporządkowany obraz świata i pewną hierarchię wartości, jak również pragmatyczne – pewne charakterystyki użytkowników wraz z zamiarami ich działań (Gajda 2001: 256).

Można zatem powiedzieć, że gatunek pamięci to sposób myślenia o przeszłości, sposób konceptualizowania przeszłości (por. Łozowski, Wójcicka 2018). Gatunek stanowi „repozytorium” pamięci kulturowej (Erll 2018: 115).

4. Gatunek (w) pamięci – pamięć gatunku (gatunkowa)

Relacje gatunek – pamięć ujmowane są w literaturze przedmiotu w postaci dwóch terminów: gatunek pamięci i pamięć gatunku. Odwołując się do ustaleń Astrid Erll (i modyfikując je na potrzeby niniejszego artykułu), relacje pamięć – gatunek można ukazać w następujący sposób:

1. Gatunek jako *ars memoriae* – rola gatunku mowy w mnemonice kulturowej.

2. Pamięć gatunku – jak elementy wcześniejszych gatunków powracają w gatunkach późniejszych, tu kwestie intertekstualności w relacji gatunek – gatunek, bowiem „pamięć gatunku staje się kategorią używaną do opisu otwartych przestrzeni intertekstualnych, w których dochodzi do nieświadomych, nieustannych i wzajemnych cytowań” (Wasiliew 2014: 144). Jak zauważa Aleksiej Wasiliew, „pamięć gatunku jest bezosobowa. Bez względu na wolę i pragnienia twórcy wyciska ona piętno na jego indywidualizmie oraz wpływa

na niego, gdy ten odwoła się do gatunku w odniesieniu do jakiegokolwiek współczesnego materiału” (Wasiliew 2014: 142).

3. Pamięć gatunku – oznacza procesy formowania się wzorca gatunkowego.

4. Pamięć w gatunku (gatunkowa) – dotyczy sposobów przedstawiania przeszłości w różnych gatunkach tekstu (zob. Wójcicka 2014).

5. Gatunek tekstu jako medium pamięci zbiorowej (gatunek jako aktywna siła w kulturze pamięci) (por. A. Erll 2018: 115–116).

Idąc dalej tropem zaproponowanym przez Astrid Erll, można wyróżnić dwa aspekty wyrażenia „pamięć gatunku”:

– *genitivus subjectivus* – dzięki intertekstualności gatunek pamięta samego siebie, tu gatunek to system reguł i znaków, które przejawiają się w poszczególnych tekstach. Intertekstualność w odniesieniu gatunek – gatunek stanowi tu praktykę pamięci;

– *genitivus objectivus* – gatunek jest pamiętany jak odlew, a jednocześnie podkreśla się tu, że „konkretna realizacja danego genru nie jest nigdy prostym powieleniem jakiegoś modelu, ale jest również twórczym jego przekształceniem” (Duszak 1998: 219).

Pierwsze ujęcie wskazuje na gatunek jako system symboliczny, drugie – jako system społeczny przekazywany i modyfikowany w społeczności.

5. Gatunek jako znak (nie)pamięci

Ujętykowany obraz przeszłości wyrażany jest poprzez – jak ująłby to Michaił Bachtin – gotowe schematy komunikacyjne (Markowski 2006: 159), czyli gatunki.

Gatunek – najogólniej rzecz ujmując – stanowi znak. Pozwala on nie tylko odkryć pamięć, ale ją konstruować i interpretować. Gatunek ma bowiem charakter konstruktywistyczny i wyobrażony (por. White 2000: 31; Czerwiński 2015: 152). W gatunku pamięci – „konkretnym, względnie trwałym pod względem tematycznym i stylistycznym [a także aksjologicznym i kognitywnym – M.W.] typie wypowiedzi” (Bachtin 1970: 354) przekazywana jest pamięć (indywidualna i zbiorowa), czyli obraz przeszłości oraz niepamięć zbiorowa, bowiem „jednym z czynników kształtujących pamięć i niepamięć zbiorową jest gatunek tekstu. W nim zawarte są określone modele pamięci

i niepamięci” (Wójcicka 2014: 289). Tak rozumiany gatunek stanowi znak pamięci (por. Czerwiński 2015: 147) i niepamięci.

Gatunek jako wzorzec tekstu służy do zapamiętywania (kształtowania) i pamiętania (przekazywania) obrazów przeszłości (przeszłość odlewa się w nim), reprodukuje więc ten obraz, a właściwie obrazy – bo są one różne w zależności od konwencji gatunkowych. Jednocześnie sam gatunek jest przekazywany, modyfikowany i kształtowany w pamięci zbiorowej danej wspólnoty kulturowo-komunikacyjnej.

Na koniec tego opracowania – które ma charakter teoretyczny i wstępny, bowiem gatunki pamięci wymagają dalszych pogłębionych badań – można zadać pytania:

1) jakie gatunki biorą udział w zapamiętywaniu, pamiętaniu, przypominaniu i zapominaniu?

2) czy wśród gatunków mowy można wskazać np. **gatunki prymarnie (intencjonalnie), mnemoniczne oraz wtórnie (funkcjonalnie) mnemoniczne?**

Kryterium tej typologii¹ stanowi intencja/funkcja tekstu. Za Jerzym Bartmińskim i Stanisławą Niebrzegowską-Bartmińską przyjmuję rozróżnienie intencji i funkcji. Zarówno intencja, jak i funkcja mają „wspólny element znaczeniowy („ukierunkowanie na jakiś cel”)” (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2006: 35). Jak zauważają przywołani badacze, różny jest jednak założony kierunek relacji, czyli perspektywa oglądu. „Przy intencji punktem wyjścia konceptualizacji jest nadawca, przy funkcji punktem wyjścia konceptualizacji jest wypowiedź” (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2006: 35).

Gatunki, które określam jako prymarnie mnemoniczne, to gatunki, których intencją jest głównie zapamiętywanie i przypominanie, może także pamiętanie. Wykładnikami intencji zapamiętywania i przypominania są środki eksplicytne, głównie leksykalne, np. zawarte w ramie tekstu czasowniki „illokucyjne” (nazywające intencję *expresis verbis*): *przypominam, pamiętam, zapamiętałam* i tworzone od nich nazwy gatunków mowy: pamiętnik, wspomnienie, opowieść wspomnieniowa, „przypomnienie” (ustawiony w telefonie komunikat przypominający o jakimś wydarzeniu) itp. Do gatunków prymarnie mnemo-

¹ Relacja między gatunkiem mowy a pamięcią była przedmiotem zainteresowania folklorystów (w Polsce głównie: Simonides, Hajduk-Nijakowska, Czubała, Kudela-Świątek). Ich propozycje, oparte głównie na wprowadzonym przez Karla von Sydowa podziale na memoraty i fabulaty, przedstawiłam w monografii z 2014 roku. Ten klasyczny i inspirujący podział musi być jednak poddany krytycznemu omówieniu w odniesieniu do bogatej pamięcioznawczej literatury przedmiotu (zob. Wójcicka 2014: 293–295).

nicznych zaliczyć więc należałoby zapewne akty i gatunki mowy, których nazwy wynikają ze schematów konotacyjnych czasowników pamiętania (por. Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 141), czyli wspomnienia, opowieści wspomnieniowe, pamiętniki.

Intencja tekstu – jak zauważają Bartmiński i Niebrzegowska-Bartmińska – „może być wprowadzona w sposób implicytny [...], poprzez rozpoznawalne na mocy konwencji cechy gatunkowe tekstu (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2006: 36). Do takich gatunków pamięci o intencji mnemonicznej zaliczyć można więc np. służące zapamiętaniu dzienniki, podpisy (napisy) na zdjęciach, służące pamiętaniu inskrypcje nagrobne, napisy na tablicach upamiętniających, pomniki, kroniki, protokoły itp.

Obok gatunków pamięci intencjonalnie mnemonicznych sytuowałabym **gatunki wtórnie mnemoniczne (funkcjonalnie mnemoniczne)**, które w intencji nadawcy nie służą pamiętaniu, ale mogą pełnić takie funkcje. Funkcje mnemoniczne gatunków tych wynikają z określonego kontekstu komunikacyjnego (konsytuacji) (zob. Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2006: 35). „Funkcja jest ustanawiana – z perspektywy innej niż perspektywa nadawcy, z perspektywy odbiorcy i/lub postronnego, obiektywnego obserwatora” (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2006: 37). Przykłady gatunków pamięci funkcjonalnie mnemonicznych wydają się stanowić: reportaż – składający się z wielu wspomnień dotyczących jednego wydarzenia, a także: rozmowy potoczne, metryki urodzenia/ślubu/chrztu, plotki, sylwetki, życiorysy, recenzje (może także felietony?), podręcznik/skrypty, wykłady, stany badań, historie (np. teatru), syntezy, rekonstrukcje, encyklopedie, słowniki, bibliografie, biografie, biogramy, modlitwy, litanie, mowy obrończe, sprawozdania, czy wreszcie powieści: historyczne, społeczno-obyczajowe, opowiadania i in. Intencja większości z nich wynika z konwencji gatunkowych, np. modlitwa, stan badań, wykład, ale ponieważ ukazują one przeszłość (religii lub historii), to wydaje się, że pełnią także funkcje przypominania (pamiętania).

Ten zarys typologii, oparty na rozróżnieniu intencji i funkcji tekstu (gatunku pamięci), pokrywałby się w pewnym stopniu z podziałem zaproponowanym przez Andrzeja Szpocińskiego (2014), który nośniki pamięci dzielił na: intencjonalne (intencją nadawcy jest wypowiedzianie lub pisanie tekstów, które służyć mają zapamiętywaniu i pamiętaniu) oraz nieintencjonalne – przez Szpocińskiego nazywane mimowolnymi (pełniące funkcje memoratywne, ale jest to ich funkcja wtórna).

Gatunki mowy warto także powiązać z typami pamięci, np. Assmannowskim podziałem na pamięć komunikatywną i kulturową (na temat gatunków folkloru o pamięci komunikatywnej i kulturowej zob. Wójcicka 2014). Na przykład do gatunków pamięci komunikatywnej – zarówno ze względu na niespetyfikowaną, nieformalną formę (jak pisze Jan Assmann 2008), jak i na treść, którą stanowią żywe wspomnienia, osnute wokół biografii indywidualnej – zaliczyć można rozmowy potoczne, wspomnienia, opowieści wspomnieniowe czy plotki. Funkcjonują one w pamięci komunikatywnej, w żywym obiegu. Nie bez znaczenia jest także nosiciel takiej pamięci, określane jako niewyspecjalizowany – jest nim każdy z nas.

Gatunki pamięci kulturowej cechują się kunsztowną formą oraz treścią odsyłającą do przeszłości absolutnej, czasu mitycznego. Nosiciele tej pamięci są określane jako wyspecjalizowani w przekazywaniu tradycji. Do gatunków pamięci kulturowej zaliczyć można np. powieści historyczne, modlitwy, większość gatunków stylu naukowego.

Do gatunków pośrednich zaliczyć można by chyba reportaż. Z jednej strony, ma on kunsztowną formę i wyspecjalizowanego nosiciela, a więc wykazuje cechy gatunku pamięci kulturowej. Z drugiej jednak strony, w reportażu zawarte są treści osnute wokół osobistych doświadczeń rozmówców, którym reportażysta oddaje głos – a to już są wyznaczniki gatunku pamięci komunikatywnej.

Powyższa próba zarysowania możliwości typologii gatunków pamięci z pewnością wymaga dalszych, szczegółowych i pogłębionych badań, podczas których warto zadać pytanie: jakie obrazy przeszłości zawarte są w poszczególnych gatunkach mowy? (pamięć gatunkowa). O tym, co jest pamiętane i zapominane w tekście, decyduje konwencja gatunkowa, np.:

W podaniu historycznym i pieśni historycznej pamiętane są czyny wybitnych jednostek na zarysowanym tle wielkich wydarzeń historycznych. Te gatunki tekstów folkloru pomijają szczegółowe fakty dotyczące ilości wojsk, liczby zamordowanych, uzbrojenia itp. Pamięć przechowuje *exemplum*, które przemawia do wyobraźni. W pamięci zbiorowej znajdują się wydarzenia dramatyczne związane z wojnami, bitwami, powstaniem i niektórymi postaciami historycznymi – najczęściej z początków państwowości. Wydarzenia te w podaniu historycznym i pieśni historycznej uległy procesowi mitologizacji, a ich bohaterowie stanowią wzór postaci sławiących Polskę. Bohaterowie tych gatunków ukazani są w izolacji społecznej i czasowej, w jednym – kluczowym dla wizji kraju – momencie wielkiej historii. Podanie historyczne i pieśń historyczna przechowują więc zmitologizowaną pamięć o wybranych wydarzeniach z historii politycznej państwa. Jednocześnie w obu gatunkach mamy do czynienia z procesem określanym przez Kazimierza Moszyńskiego jako wyrzutnia.

W tym przypadku są to „białe plamy” historii i pamięci zbiorowej. Usunięciu z pamięci podlegają wydarzenia niewygodne, niekorzystne z punktu widzenia grupy społecznej dla obrazu samej siebie (Wójcicka 2014: 288).

„Pamięć gatunkowa zależy więc od konwencji gatunkowych, które także stanowią treść pamięci zbiorowej, są przekazywane w komunikacji kulturowej” (Wójcicka 2014: 289).

Literatura

- Assmann J., 2008, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, red. R. Traba, przeł. A. Kryczyńska-Pham, Warszawa.
- Bachtin M., 1970, *Problemy poetyki Dostojewskiego*, przeł. N. Modzelewska, Warszawa.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2006, *Intencja a funkcja tekstu. – Oblicza komunikacji*, t. 1: *Perspektywy badań nad tekstem, dyskursem i komunikacją*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Zaśko-Zielińska, Kraków.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2009, *Tekstologia*, Warszawa.
- Chlebda W., 2012, *Pamięć ujęzykowiona. – Tradycja dla współczesności*, t. 6: *Pamięć jako kategoria rzeczywistości kulturowej*, red. J. Adamowski, M. Wójcicka, Lublin, s. 109–119.
- Chlebda W., 2018, *Pamięć a język. Zarys relacji. – Pamięć w ujęciu lingwistycznym. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, red. W. Czachur, Warszawa, s. 56–67.
- Czachur W., 2018, *Lingwistyka pamięci. Założenia, zakres badań i metody analizy. – Pamięć w ujęciu lingwistycznym. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, red. W. Czachur, Warszawa, s. 7–55.
- Czerwiński M., 2015, *Kultura, dyskurs, znak*, Kraków.
- de Saussure F., 1991, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, przeł. K. Kasprzyk, wstęp K. Polański, Warszawa.
- Domańska E., 2000, *Poetyka pisarstwa historycznego*, red. E. Domańska, M. Wilczyński, Kraków.
- Duszek A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Erl A., 2018, *Kultura pamięci. Wprowadzenie*, red. M. Saryusz-Wolska, przeł. A. Teperak, Warszawa.
- Gajda S., 1993, *Gatunkowe wzorce wypowiedzi. – Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław.
- Gajda S., 2001, *Gatunkowe wzorce wypowiedzi. – Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 255–268.

- Głowiński M., 1967, *Gatunki literackie i problemy poetyki historycznej*. – *Proces historyczny w literaturze i sztuce*, red. M. Janion, A. Piorunowa, Warszawa, s. 84–98.
- Grochowski G., 2018, *Pamięć gatunków. Ponowoczesne dylematy atrybucji gatunkowej*, Warszawa.
- Kobielska M., 2010, *Pamięć zbiorowa w centrum nowoczesności. Ujęcie Jeffreya K. Olicka*, „Teksty Drugie”, nr 6, s. 179–194, http://rcin.org.pl/Content/49692/WA248_67024_P-I-2524_kobielska-pamiec.pdf.
- Łozowski P., Wójcicka M., w druku, *Gatunek mowy: zamknięty system cech, tekst otwarty, czy kategoria poznawcza?*, „Półrocznik Językoznawczy Tertium. Tertium Linguistic Journal”, nr 3 (1).
- Markowski M. P., 2006, *Bachtin*. – Burzyńska A., Markowski M. P., *Teorie literatury XX wieku. Podręcznik*, Kraków, s. 153–172.
- Olick J. K., 1999, *Genre Memories and Memory Genres. A Dialogical Analysis of May 8, 1945 Commemorations in the Federal Republic of Germany*, „American Sociological Review”, vol. 64, No. 3, s. 381–402.
- Olick J. K., 2008, *From Collective Memory to the Sociology of Mnemonic Practices and Products*. – *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*, eds. A. Erll, A. Nünning, Berlin.
- Olick J. K., 2018, *Pamięć gatunkowa i gatunki pamięci*, przeł. M. Napiórkowski. – *Antropologia pamięci. Zagadnienia i wybór tekstów*, red. P. Majewski, M. Napiórkowski, Warszawa, s. 458–470.
- Szpociński A., 2014, *Nośnik pamięci*. – *Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci*, red. M. Saryusz-Wolska, R. Traba, Warszawa, s. 278–280.
- Trzynadłowski J., 1962, *Zmienność i stałość gatunku literackiego*, „Prace Polonistyczne”, z. 1.
- Wasiliew A., 2014, *Gatunek*. – *Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci*, red. M. Saryusz-Wolska, R. Traba, przeł. A. Teperek, Warszawa, s. 142–144.
- White H., 2000, *Poetyka pisarstwa historycznego*, red. E. Domańska, M. Wilczyński, przeł. A. Marciniak i in., Kraków.
- Witosz B., 2005, *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice.
- Wójcicka M., 2012, *Pamięć jako wartość ludowego stylu artystycznego*. – *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana*, t. 6: *Pamięć jako kategoria rzeczywistości kulturowej*, red. J. Adamowski, M. Wójcicka, Lublin, s. 169–181.
- Wójcicka M., 2014, *Pamięć zbiorowa a tekst ustny*, Lublin.
- Wójcicka M., 2015, *Wartości a pamięć zbiorowa*. – *Tradycja dla współczesności*, t. 8: *Wartości w języku i kulturze*, red. J. Adamowski, M. Wójcicka, Lublin, s. 65–72.

- Wójcicka M., 2017, *Styl jako praktyka i forma pamięci zbiorowej*, „Półrocznik Językoznawczy Tertium. Tertium Linguistic Journal”, nr 2, s. 29–42, <https://journal.tertium.edu.pl/index.php/JaK/article/view/2/58>.
- Wójcicka M., 2018, *Memy internetowe jako nośniki pamięci zbiorowej. – Popkulturowe formy pamięci*, red. S. Buryła, L. Gąsowska, D. Ossowska, Warszawa, s. 159–172.

Collective Memory Genre. Reconnaissance

Collective memory, defined as ‘a collection of images of community members about their past which are included in cultural texts,’ (Wójcicka 2015: 68), ‘images about the past activated in the process of social communication in order to meet the cultural and political needs of the present’ (Czachur 2018: 11), is unavailable directly. It can be reached only through representation of the past expressed in different kinds of signs. Thus, collective memory has the character of a sign. Based on that assumption, the author presents the style and genre diversity of collective memory. She shows the role of language style in collective memory and puts forward a question about what function speech genre has in remembering, recalling, reminding and forgetting. She presents complex relations between memory and speech genre, which she treats as a sign of oblivion. In the last part of the article, the author offers a typology of memory genres distinguishing primarily (intentionally) mnemonic and secondarily (functionally) mnemonic genres.

Keywords: *collective memory, speech genre, memory genre, sign, language style*